

Volební řády francouzské v 19. a 20. století.

Na pevnině evropské jest Francie první zemí, kde se národu dostává parlamentního zastoupení nikoli na podkladě starých ještě ve středověku kotvicích stavovských řádů, nýbrž na moderním podkladě národně zastupitelském. V době, kdy zeměpanský absolutism byl ve veškeré pevnině evropské v plné síle, ba kdy po pádu Napoleonově politická reakce tento absolutism na novo ještě utužila, měla Francie již svůj parlament vybavený náležitou pravomocí a volený na podkladě soustavy čistě zastupitelské, ba tihla již silně k modernímu parlamentarismu. Zároveň však Francie v předešlém i v tomto století několikrát změnila svůj volební řád, a to nikoli snad jen v jednotlivostech rázu více méně podřadného, nýbrž přímo v zásadě samotné. Není tudíž bez zajímavosti sledovati změny, které volební řády francouzské v této době prodělaly.

Zastoupení národa na podkladě národně zastupitelském jest dáno teprve Velkou revolucí. Francie předrevoluční znala také zastoupení národa, měla své stavy generální resp. provinciální, ale zastoupení to bylo vybudováno na podkladě ryze stavovském s mandátem imperativním. Moderní základ zastupitelského sboru dává teprve revoluce. Podle ústavy ze dne 3. září 1791, která zachovává ještě formu monarchickou, jest tímto zastupitelským sborem národní shromáždění jakožto sbor permanentní složený jen z jedné komory a volený na dva roky. Shromáždění to nemůže býti králem rozpuštěno a obnovuje se (po dvou letech) v celku (integrálně).

Národní shromáždění čítá 745 členů volených z 83 departementů jednak podle území, jednak podle počtu obyvatelstva, jednak podle výše přímé daně. Podle území jest voleno 247 zástupců: každý departement volí tři zástupce s výjimkou departementu Pařížského, který volí zástupce jen jednoho. Podle počtu obyvatelstva jest voleno 249 zástupců. Veškeré obyvatelstvo království se rozdělí na 249 částic, a každý departement

voli tolik zástupců, kolik částic tvoří jeho obyvatelstvo. Podle výše přímé daně jest voleno rovněž 249 zástupců. Souhrn přímé daně placený v království se rozdělí na 249 dílů, a každý departement volí tolik zástupců, kolik dílů přímé daně platí.

Volby do národního shromáždění jsou nepřímé: prvotní shromáždění volí volitele a tito volí poslance připadající na každý departement.

Prvotní shromáždění jest shromáždění voličů; koná se v městech a v kantonech druhou neděli měsíce března toho roku, na který připadají volby. Voličem neboli aktivním (státním) občanem jest každý Francouz rozený nebo naturalisovaný, který dokonal 25. rok svého věku, má v městě nebo v kantonu své bydliště po dobu zákonem stanovenou, platí kdekoli v království přímou daň ve výši tří pracovních dnů, není v poměru čeledním, jest zapsán na obecním úřadu svého bydliště v seznamu národních gard a složil přísahu občanskou. Z výkonu práv aktivního občana jsou vyloučeni ti, kdož jsou obžalováni pro nějaký čin trestný a kdož upadli v konkurs nebo se stali insolventními, pokud nepředložili výkaz o uspokojení svých věřitelů. Formální náležitostí práva hlasovacího jest zápis do seznamů voličských; tyto se pořizují každý druhý rok před volbami.

Prvotní shromáždění volí volitele tak, že na každých sto voličů připadá jeden volitel. Za volitele může býti zvolen: v městech, které mají více než 6000 obyvatelů, ten, kdo jest vlastníkem nebo uživatelem statku, jehož výnos jest oceněn v hodnotě dvou set pracovních dnů, nebo nájemcem bytu s příjmem oceněným v hodnotě sto padesáti dnů pracovních; v městech, které mají méně než 6000 obyvatelů, snižuje se výnos statku na sto padesát a příjem nájemníků na sto pracovních dnů; na venkově ten, kdo jest vlastníkem nebo uživatelem statku, jehož výnos jest oceněn v hodnotě sto padesáti pracovních dnů, anebo kdo jest nájemcem statku oceněného v hodnotě čtyř set pracovních dnů. Maximum a minimum hodnoty pracovního dne stanoví zákonodárny sbor každého šestého roku; v těchto hranicích určí pak hodnotu pracovního dne pro každý distrikt zvláště představení departementů.

Shromáždění volitelů se koná poslední neděli měsíce března; shromáždění toto zvolí počet poslanců připadající na příslušný

departement a nadto ještě náhradníky, jichž úhrnný počet se rovná třetině počtu poslanců.

Volitelný jest každý aktivní občan dotčeného departementu. Volba se koná podle zásady naprosté většiny.

Funkce člena národního shromáždění jest neslučitelná s funkcí soudcovskou; je-li tudíž soudce zvolen do národního shromáždění, nemůže po dobu, kdy trvá jeho mandát, vykonávat úřad soudcovský a v úřadě za něho nastupuje náhradník, což opatří král. Volitelní sice jsou, ale nemohou býti členy národního shromáždění ministři a ostatní zřízení výkonné moci, kteří jsou volně odvolatelní, komisaři národní pokladny, výběřci a příjemci daní přímých a zřízení daní nepřímých a státních statků, ti, kdož jsou v občanské nebo vojenské službě královské, vyšší zřízení státní správy, obecní zřízení a velitelé národních gard; byl-li někdo z těchto zřízců zvolen, jest jemu voliti mezi členstvím národního shromáždění a úřadem.

Členové národního shromáždění volení po departementech jsou zástupci nikoli departementu, za který byli zvoleni, nýbrž celého národa a nesmějí přijímati nijakých příkazů. Tím soustava imperativního mandátu, osvědčující svůj vliv ještě v prvních počátcích ústavodárného národního shromáždění, jest opuštěna.

Funkce shromáždění prvotních i shromáždění volitelů jsou obmezeny výlučně na výkon voleb; jakmile jest volba provedena, funkce jejich přestávají, a shromáždění jsou povinna ihned se rozejíti.

Volební řád z r. 1791 nezavádí všeobecné právo hlasovací, nýbrž víže právo hlasovací na placení daně v určité výši. Jest to soustava censová kombinovaná se soustavou habitační.

Ústava Girondinská odstranila soustavu censovou; podržela do určité míry soustavu habitační, jinak však zavedla všeobecné právo hlasovací. Občanem republiky jest, kdo dokonal 21. rok svého věku, jest zapsán v občanském seznamu a bydlí nepřetržitě jeden rok na území republiky; právo hlasovací vykonává občan republiky v místě, kde má svůj pobyt nepřetržitě po tři měsíce. Z výkonu práva občana republiky jsou vyloučeni, kdož výrokem soudcovským byli prohlášeni za duševně choré, nebo kdož byli právoplatně odsouzeni k trestu, který má v zápětí občanskou degradaci.

K volitelnosti na všechny úřady se vyžaduje vlastnost občana republiky a dokonaný 25. rok věku. Volitelný do sboru zákonodárného není, kdo zastává jakoukoli veřejnou službu.

Ústava tato zachovává prvotní shromáždění, rozšiřující jejich působnost a pro volby do sboru zákonodárného zavádí dvoji skrutinium. Prvotní shromáždění nejen provádějí ústavou předepsané volby, nýbrž rokují a rozhodují také o věcech obecného zájmu státního, jako jest: přijetí nebo zamítnutí ústavy nebo nějaké změny ústavy, svolání národního konventu, usnesení sboru zákonodárného o otázce, která se týká celé republiky, výzva ke sboru zákonodárnému, aby vzal v úvahu nějakou věc nebo vyslovení výtky sboru zákonodárnému.

Volby do sboru zákonodárného se konají ve dvojnásobném skrutiniu. V prvním skrutiniu se sestaví listina kandidátů a jich náhradníků do sboru zákonodárného. Listinu tuto (t. zv. presentační listinu) sestavuje představenstvo departementu podle výsledku hlasování v prvotních shromážděních departementu, přihlížejíc k počtu hlasů pro jednotlivé kandidáty odevzdaných. Listina ta obsahuje třikrát tolik kandidátů než kolik poslanců jest voliti do sboru zákonodárného za dotčený departement. Volič může na hlasovací lístek psáti jen jména kandidátů v presentační listině uvedených. Hlasovací lístek má dva sloupce, a to: první sloupec pro volby a druhý sloupec doplňovací. K platnému zvolení se vyžaduje naprostá většina; při tom hlasy pro kandidáta na prvním sloupci mohou býti doplněny hlasy napsanými pro téhož kandidáta na sloupci doplňovacím.

Prvotní shromáždění vedle voleb do sboru zákonodárného provádějí také volby do správního výboru departementu a do výkonné rady (*conseil exécutif*) republiky.

T. zv. ústava Montagnardská z r. 1793 se neliší celkem od ústavy Girondinské: zavádí všeobecné právo hlasovací, podržuje soustavu habitační. Vlastnost občana má každý člověk zrozený a usazený ve Francii, který dokonal 21. rok svého věku; nadto pak jest občanem každý cizinec dokonavší 21. rok svého věku, který bydlí nepřetržitě po jeden rok ve Francii, zde vydělává svůj chléb nebo nabyl nějakého vlastnictví, nebo se oženil s Francouzku, nebo adoptoval nějaké dítě nebo živi nějakého starce nebo konečně podle výroku sboru zákonodárného se zasloužil o lidstvo. Vlastnost občana ztrácí, kdo přijal státní občanství

cizího státu, kdo přijal funkci nebo nějaký prospěch od nepopulární vlády a kdo byl odsouzen k zahanbujícímu nebo tělesnému trestu, pokud nebyl rehabilitován. Výkon práva občana se staví dáním v obžalobu a rozsudkem kontumačním, pokud rozsudek tento nebyl zrušen.

Volby do národního zastupitelstva sboru zákonodárného jsou nepřímé: prvotní shromáždění volí volitele a tito poslance.

Prvotní shromáždění se skládají z občanů, kteří mají v kantonu aspoň šest měsíců své bydliště. Každé prvotní shromáždění má nejméně dvě stě, nejvíce šest set občanů. Tato volí volitele a to jednoho na každých dvě stě občanů. Vedle toho mají prvotní shromáždění právo vznášeti námítky proti zákonu usnesenému sborem zákonodárným. Jsou-li z celkového počtu departementů v polovině a jednom departementu od desetiny prvotních shromáždění takovéto námítky vzneseny, předloží se zákon usnesený sborem zákonodárným prvotním shromážděním k hlasování. Hlasuje se o zákonu jen ano a ne a to podle přání každého hlasujícího buď ústně nebo písemně.

Shromáždění volitelů volí poslance tak, že na každých 40.000 obyvatelů přijde jeden poslanec. Volitelný jest každý Francouz, vykonávající práva občana; jakákoli obmezení volitelnosti jsou odstraněna. K platnému zvolení se vyžaduje naprostá většina odevzdaných hlasů. Nebylo-li při první volbě dosaženo této většiny, dojde k užší volbě mezi těmi dvěma kandidáty, kteří dostali nejvíce hlasů. Období volební činí jeden rok; každý rok v měsíci květnu jsou volby.

Proti ústavě z r. 1791 jest mimo jiné také změna ta, že jediný základ národního zastupitelstva jest počet obyvatelstva (nikoli také území a výše přímé daně).

Týmž způsobem jako do národního zastupitelstva (sboru zákonodárného) se konají volby také do národního konventu, který se usnází na revisi nebo změnách ústavy.

T. zv. ústava direktoriální z r. 1795 zavádí určité změny, které jsou důsledkem dostavivší se politické reakce. Všeobecné právo hlasovací jest odstraněno a zavádí se opět soustava censová spojená se soustavou habitační. Aktivním občanem jest každý člověk zrozený a bydlící ve Francii, který dokonal 21. rok svého věku, dal se zapsati do občanského seznamu svého kantonu, bydlí rok na území republiky a platí přímou daň buď po-

zemkovou nebo osobní. Náležitosti placení daně se nevyhledává pro ty občany, kteří prodělali jedno nebo více polních tažení pro republiku. Cizinec se stává občanem francouzským, který, dosáhnuv 21. rok svého věku a prohlásiv úmysl usaditi se ve Francii, zde bydlí nepřetržitě po sedm let, platí přímou daň a nadto má pozemkové vlastnictví nebo nějaké zemědělské nebo obchodní zařízení, anebo se ožení s Francouzkou. Vlastnost aktivního občana ztrácí, kdo přijme cizí státní občanství, přihlásí se do nějaké cizozemské korporace, která předpokládá rozdíly ve zrození nebo vyžaduje církevní sliby, kdo přijme službu nebo plat od cizí vlády a kdo jest odsouzen k tělesnému nebo hanlivému trestu, pokud nebyl rehabilitován. Výkon práva aktivního občana se staví pro toho, kdo ztratil svéprávnost, kdo upadl v konkurs nebo se stal dědicem nebo sukcesorem kridatáře, kdo jest v čeledním poměru, kdo byl pravoplatně odsouzen nebo proti komu byl vynesena rozsudek kontumační, pokud rozsudek ten není zrušen.

Prvotní shromáždění zůstávají. Rovněž jim zůstávají jejich pravomoc rozhodovati s konečnou platností o změnách ústavy navržených ústavodárným shromážděním a vykonávati volby. Pravomoc prvotních shromáždění rozšiřuje se však potud, že volí nejen volitele do sborů zákonodárných, nýbrž i mírové soudce a jejich přísedící, dále přednosty správních úřadů v kantonu a v obcích, majících více než 5000 obyvatelů i municipální zřizence.

Všechny volby jsou písemné, tajné a nepřímé; na každých 200 občanů připadá jeden volitel. Volitelé se volí na rok a nemohou býti znovu voleni leč po uplynutí dvou let. Vlastnost volitele jest vybudována na ryzí soustavě cenové; nadto pak se vyžaduje dokonaný 25. rok věku.

Shromáždění volitelů volí: členy sboru zákonodárného a to nejprve členy sboru starších a potom členy sboru Pěti Set, členy kasačního soudu, členy vrchního soudu, přednosty departementů, přednostu, žalobce a aktuára trestního soudu a soudce soudů civilních.

Oba sbory zákonodárné, sbor starších a sbor Pěti Set se každého roku obnovují z jedné třetiny; členové vystupující mohou býti znovu na tři roky voleni jen jednou a pak mohou býti voleni až po uplynutí dvou let. Volitelný jest do sboru Pěti

Set, kdo dokonal 30. rok svého věku a bydlí aspoň po deset let v republice; do sboru starších, kdo dokonal 40. rok svého věku, jest ženat nebo vdovec a bydlí aspoň po patnáct let v republice. Nemůže býti členem sborů zákonodárných, kdo zastává nějakou jinou veřejnou funkci, vyjímajíc funkci archiváře republiky.

Ústava konsulární z r. 1799 odstraňuje soustavu censovou a zavádí všeobecné právo hlasovací spojené se soustavou habitační. Avšak právo hlasovací proti dosavadním úpravám se omezuje v míře neobvyklé potud, že občan vůbec nevolí přímo osoby na určité funkce, nýbrž volbami se vytváří seznam osob, které občané pokládají volbou za způsobilé vykonávati příslušné funkce. Z tohoto seznamu příslušní orgánové jmenují resp. volí osoby na funkce v ústavní listině jmenované.

Aktivním občanem jest každý člověk zrozený a bydlící ve Francii, který dokonal 21. rok svého věku, dal se zapsati do občanského seznamu svého obecního okrsku a má aspoň jeden rok své bydliště na území republiky. Cizinec se stává občanem, kdo dokonal 21. rok svého věku, projevil úmysl usaditi se ve Francii a měl zde po deset let své bydliště. Vlastnost občana ztrácí, kdo přijal státní občanství v cizím státu, přijal funkci nebo plat od cizozemské vlády, vstoupil do jakékoli cizozemské korporace, která předpokládá rozdily ve zrození, nebo byl odsouzen k trestu tělesnému nebo hanlivému. Výkon práva aktivního občana se staví pro toho, kdo upadl v konkurs nebo jest bezprostředním dědicem nějakého kridatáře, kdo jest v čeledním poměru, jest zbaven svéprávnosti nebo byl dán v obžalobu anebo byl odsouzen kontumačním rozsudkem. Právo aktivního občana vykonává občan v tom místě, kde má jeden rok své řádné bydliště.

Volitelnost jest upravena takto: Aktivní občané z obecního okrsku volí ze sebe občany, které pokládají za způsobilé spravovati veřejné věci. Takto vzniká prvotní listina obecní; počet osob pojatých do této listiny činí desetinu počtu aktivních občanů dotčeného obecního okrsku. Z této prvotní listiny jsou úřadem jmenováni veřejní činovníci okrsku. Občané pojatí do prvotní listiny volí ze sebe rovněž jednu desetinu občanů. Takto vzniká druhá listina zvaná listinou departementální; z ní jsou jmenováni veřejní činovníci departementu. Občané pojatí do

listiny departementální volí ze sebe další jednu desetinu. Tak vzniká třetí listina zvaná listinou národní; z ní jsou jmenováni veřejní činovníci státní.

Sbor zákonodárný se skládá ze 300 členů. Členy tyto volí senát z listiny národní tak, že každý departement musí býti zastoupen aspoň jedním členem. Sbor zákonodárný se obnovuje každý rok z jedné třetiny. Způsob voleb resp. jmenování do sboru zákonodárného, byl podrobněji upraven organickým senatuskonsuletem ze 4. srpna 1802. Podle tohoto zákona shromáždění kantonální se skládá ze všech občanů bydlících v kantonu, kteří jsou zapsáni v komunální listině kantonu. Předsedu tohoto shromáždění jmenuje První konsul. Shromáždění kantonální se dělí na pět oddělení, jichž předsedy jmenuje předseda shromáždění kantonálního.

Shromáždění kantonální vedle jiných funkcí volí sbor volitelů okrsku (arrondissement) a sbor volitelů departementu.

Sbor volitelů okrsku se volí tím způsobem, že na každých 500 obyvatelů bydlících v okrsku připadá jeden volitel; celkový počet volitelů nesmí však býti vyšší dvou set a nižší sto dvaceti. První konsul může však do tohoto seznamu jmenovati dalších deset členů, kteří mají řád čestné legie nebo prokázali státu služby.

Sbor volitelů departementu se tvoří tímto způsobem: nejprve se podle nařízení ministra financí sestaví v každém departementu listina, obsahující šest set nejvyšších poplatníků departementu. Z této listiny jsou shromáždění komunální povinna bráti resp. voliti volitele do sboru volitelů departementu tak, že na každých 1000 občanů, bydlících v departementu, připadá jeden volitel. Počet volitelů nesmí býti vyšší tří set, ani nižší dvou set; První konsul může jmenovati dalších dvacet členů a to deset členů z nejvyšších poplatníků departementu a dalších deset členů z občanů, kteří mají řád čestné legie nebo prokázali státu služby.

Sbory volitelů departementu vedle jiných funkcí navrhuji po dvou osobách a vytvářejí takto listinu, ze které jsou bráni členové senátu. Sbory volitelů departementů i okrsků jmenují za každý departement dvě osoby, bydlící v departementu; takto se vytváří listina, ze které senát volí členy sboru zákonodárného.

Tento způsob voleb byl zachován po dobu konsulátu. Za Prvního císařství byly sice provedeny v ústrojí senátu i zákonodárného sboru jakési změny, ale způsob volby zůstal nedotčen. I t. zv. Acte Additionnel z r. 1815 ponechává tento způsob prozatím v platnosti; změny měly nastati teprve od r. 1816, avšak zatím došlo k druhé restauraci Bourbonů.

Restaurace odstranila volby nepřímé, zrušila také všeobecné právo hlasovací a zavedla čistou soustavu censovou s vysokým censem a zvýšila zároveň hranici věkovou pro volební právo jak aktivní, tak i pasivní. Podle charty z r. 1814 jest voličem občan francouzský, který dokonal 30. rok svého věku, a platí 300 fr. přímé daně. Volitelný jest občan, který dokonal 40. rok svého věku a platí 1000 fr. přímé daně. Nadto pak jest stanoveno, že nejméně polovice členů poslanecké sněmovny musí býti vzata z volitelných občanů, kteří mají své bydliště v příslušném departementu. Období volební činí pět let, avšak každý rok vystupuje jedna pětina členů, která se doplňuje novou volbou.

Podrobnější ustanovení obsahoval volební řád z r. 1817. Podle tohoto volebního řádu jest voličem každý státní občan, který dokonal 30. rok svého věku, jest v plném užívání práv občanských a politických, má své bydliště v departementu a platí 300 fr. přímé daně. Do této výše přímé daně se včítá přímá daň placená v celém království. Formální podmínka hlasovacího práva jest zápis do seznamu voličského, který sestavuje prefekt departementu; stížnosti vyřizují s konečnou platností do zápisu, pokud se týkají práv občanských a politických, královské soudy a pokud se týkají daní nebo bydliště, státní rada. Pro celý departement jest jeden voličský sbor složený z voličů celého departementu se sídlem v hlavním městě departementu. Je-li však voličů více než šest set, rozdělí se sbor na oddělení tak, že na každé oddělení nesmí přijíti méně než tři sta voličů. Každé oddělení volí přímo všechny poslance připadající na departement. Volí se podle soustavy listinné a zásady naprosté většiny. Každý volič píše na hlasovací lístek tolik jmen, kolik jest voliti poslanců. Volí se vždy třikráte a po každém kole se sčítají hlasy a oznamují výsledky. Při prvních dvou kolech jest zvolen ten, kdo z celkového počtu voličů dostal aspoň čtvrtý díl a jeden hlas a z odevzdaných hlasů polovinu a jeden hlas. Zbývají-li ještě po prvních dvou kolech nějaké mandáty, dochází ke třetí

volbě, do které se dostávají ti, kteří při druhém kole dostali nejvíce hlasů; při této volbě jest dvakráte tolik kandidátů, než kolik zbývá voliti poslanců a voliti lze jen ty, kteří jsou uvedeni na volební listině. Při této třetí volbě rozhoduje většina poměrná; při rovnosti hlasů jest zvolen kandidát věkem starší.

Tento volební řád byl poněkud změněn zákonem z 29. června 1820. Vedle voličských sborů departementálních se znovu zavádějí voličské sbory okrskové (arrondissement). Dosavadní počet poslanců (258) se volí voličskými sbory okrskovými a voličské sbory departementální volí nové 172 poslance. Podmínky práva volebního jak aktivního, tak i pasivního zůstávají nezměněny, rovněž ustanovení, že každého roku vystupuje jedna pětina. Změna jest ta, že zvolen jest ten, kdo v prvních dvou kolech dostal aspoň jednu třetinu a jeden hlas z celkového počtu zapsaných voličů a nejméně polovinu a jeden hlas všech odevzaných hlasů. Při třetím kole ovšem nadále rozhoduje většina jen poměrná.

Nová změna nastala zákonem z 9. června 1824 potud, že byla zavedena integrální obnova poslanecké sněmovny; zároveň bylo období volební prodlouženo na sedm let.

Červencová revoluce měla vliv i na úpravu volebního práva. Volební řád z 19. dubna 1831 zavádí dosti značné změny. Podrzuje se sice soustava censová, ale kombinuje se poněkud se soustavou kapacitní a výše censu se snižuje; soustava habitační zůstává. Snižuje se hranice věková pro právo aktivní i pasivní. Zavádějí se určité inkompatibility. Po stránce formální se zavádějí stále voličské seznamy. Voličem jest každý Francouz, který jest v plném užívání svých práv občanských i politických, dokonat 25. rok svého věku a platí na přímých daních 200 fr. ročně. Je-li takovýchto voličů ve volebním okrsku méně než 150, doplňuje se počet voličů na 150 z občanů platících na přímých daních méně než 200 fr. ročně. Nadto pak jsou voliči, platí-li na přímých daních 100 fr. ročně: skuteční a dopisující členové Institutu, pensionovaní důstojníci vojska pozemního a námořního, mají-li nejméně 1200 fr. pense a mají-li své bydliště po tři roky ve volebním okrsku. Formální podmínkou práva hlasovacího jest zápis do voličských seznamů, které jsou stále a opravují se každého roku v měsíci červnu. Volitelný jest občan státní, který dokonat 30. rok svého věku a platí na přímých daních 500 fr. ročně.

Nejsou volitelní v okrsku, který spadá zcela nebo z části v obvod jejich působnosti, prefekt, podprefekt, generálové velící divisím nebo poddivisím, generální prokurátoři při královských soudech, královští prokurátoři a určití zřizenci finanční.

Únorová revoluce přivodivši pád monarchie vrací se zase k zásadám Velké revoluce. Zavádí se všeobecné, přímé a tajné právo hlasovací se soustavou listinnou a se zásadou poměrné většiny kombinované určitým kvorem.

Právo hlasovací má každý Francouz, který dokonal 21. rok svého věku a jest v plném užívání svých práv občanských i politických. Formální podmínka jest zápis do voličských seznamů, které jsou stálé a revidují se každoročně počátkem roku. Volitelný jest každý volič bez rozdílu bydliště, který dokonal 25 rok svého věku. Není však volitelný, kdo má nějakou placenou veřejnou funkci státní. Toto přísné ustanovení ústavní listiny čl. 28 dané zásadou dělené moci ve státě, na které byla vybudována Druhá republika, bylo po rozumu ústavní listiny samé pozměněno volebním řádem (čl. 85). Vyjímají se z tohoto předpisu: ministři, vrchní velitel národních gard departementu Seinského, generální prokurátor u kasačního soudu, generální prokurátor u odvolacího soudu Pařížského, prefekt Seinský, občané pověřeni jen přechodně velením nebo mimořádným posláním ať uvnitř státu nebo za hranicemi. Dále byli vyňati (čl. 86 vol. řádu) profesoři, kterým se dostalo stolice na základě konkursu nebo presentace od jejich sborů, vykonávali-li své funkce v sídle národního shromáždění.

Období volební činí tři roky, a národní shromáždění se obnovuje v celku. Členové národního shromáždění zastupují nikoli departement, za který jsou voleni, nýbrž celou Francii a nemají přijímati od nikoho příkazů.

Volební řád z 15. března 1849 některá ustanovení ústavní listiny podrobněji rozvádí. Stanoví, kdo jest vyloučen ze zápisu do voličských seznamů a obsahuje podrobnější ustanovení o volitelnosti. Sbory voličské se scházejí v hlavním městě kantonu. Prefekt může však kanton nebo obvod kantonální rozdělit na tolik oddělení, kolik jest potřeba, přihlížeje k počtu voličů. Volba se koná v neděli nebo ve svátek. Zvolení jsou ti, kdo dostali nejvíce hlasů a to podle počtu hlasů pro ně odevzdaných a nadto ještě osminu z celkového počtu zapsaných voličů depar-

tementu. Nebyly-li obě tyto náležitosti splněny, dojde příští neděli ke druhé volbě, při které rozhoduje poměrná většina bez jakéhokoli kvora.

Volební řád tento má také trestní ustanovení a snaží se trestní sankcí zajistiti čistotu voleb.

Volební řád z r. 1849 byl změněn volebním řádem z 31. května 1850. Nový tento řád znamená podstatné zhoršení práva hlasovacího. Podrůže se sice všeobecné, rovné, přímé a tajné právo hlasovací, ale kombinuje se soustavou habitační. Voličem jest každý Francouz, který dokonal 21. rok svého věku, jest v plném užívání svých práv občanských i politických a má v obci nebo v kantonu bydliště nejméně po tři roky. Zároveň byly ztíženy podmínky pro zápis do voličských seznamů. Jiná změna jest, že v prvním kole jsou zvoleni ti, kdo vedle největšího počtu hlasů dosáhli aspoň čtvrtiny celkového počtu zapsaných voličů departementu.

Noveiou touto bylo asi tři miliony dosavadních voličů zbaveno hlasovacího práva. Politický důvod novely této byl, že při doplňovacích volbách v dubnu 1850 byli zvoleni čtyři socialističtí kandidáti. Toho se národní shromáždění, které ve své většině bylo smýšleni protirepublikánského a protibonapartistického, uleklo, a aby zamezilo další vítězství socialistických stran, snížilo zavedením t. zv. usedlosti tři let podstatně počet voličů. Ovšem tímto činem si národní shromáždění znepřátelilo široké vrstvy obyvatelstva. Toho použil tehdejší prezident republiky, Ludvík Napoléon Bonaparte, který stál již od prvopočátku v napjatém poměru vůči národnímu shromáždění, a když národní shromáždění zamítlo i návrh na změnu ústavy i návrh vládní na zrušení výše uvedeného volebního řádu z r. 1850, vzal si to za záminku k provedení státního převratu. O tomto převratu dal hlasovati národu a národ při všeobecném hlasování převrat ten schválil většinou sedmi a půl milionů hlasů.

Ústava ze 14. ledna 1852 se vrací k zásadám Druhé republiky, odstraňuje však soustavu listinnou, zavádějíc místo ní soustavu volebních okresů. Každý okres volí jednoho poslance, a to tak, že na každých 35.000 voličů připadá jeden poslanec. Rovněž se odstraňuje zásada poměrné většiny a stanoví se většina naprostá, kombinovaná určitým kvorem. Předpisy ústavní listiny

podrobněji rozvádí organický dekret z 2. prosince 1852 (volební řád).

Voličem jest každý Francouz, který dokonal 21. rok svého věku a jest v plném užívání svých práv občanských i politických. Formální náležitost hlasovacího práva jest zápis do voličského seznamu: k zápisu tomu jest předepsáno šestiměsíční bydliště. Předpisy ustanovující, které osoby jsou vyloučeny ze zápisu do voličských seznamů, zůstávají celkem nezměněny.

Volitelný jest každý volič, který dokonal 25. rok svého věku. Nejsou volitelné osoby, které nesmějí býti zapsány do voličských seznamů. Jakákoli veřejná funkce placená jest neslučitelná s mandátem člena zákonodárného sboru. Přijme-li tudíž veřejný placený funkcionář mandát, má se za to, že se svého úřadu vzdává; při tom někteří funkcionáři veřejní zůstávají nevolitelní ještě šest měsíců po tom, kdy úřad složili.

Zvolen jest ten, kdo dostal naprostou většinu všech odevzdaných hlasů a aspoň čtvrtinu z celkového počtu zapsaných voličů volebního okresu. Je-li prvá volba bezvýsledná, dojde ke druhé volbě mezi těmi dvěma kandidáty, kteří dostali nejvíce hlasů; zde rozhoduje již jen většina relativní a při rovnosti hlasů jest zvolen ten, kdo jest věkem starší.

Ustanovení trestní a předpisy na zachování čistoty voleb zůstávají celkem nezměněny.

Na tomto stavu věci ústava Třetí republiky celkem nezměnila ničeho, ba organický zákon z 30. listopadu 1875 o volbě poslanců se v některých bodech přímo odvolává na organický zákon z r. 1852. Inkompatibility parlamentní se zachovávají, avšak určití funkcionáři státní se z předpisů o inkompatibilitě vyjímají.

Podstatná změna nastala zákonem z 16. června 1885, který odstraňuje soustavu volebních okresů a nahrazuje ji soustavou listinnou se zásadou naprosté většiny kombinovanou určitým kvorem.

Volby se konají po departementech. Každý departement tvoří volební okres a volí tolik poslanců, kolik naň připadá podle počtu obyvatelstva tak, že na každých 70.000 obyvatelů a zlomek pod 70.000 připadá jeden poslanec. Avšak každý departement volí nejméně tři poslance. Volba se koná ve dvou kolech. V prvním kole jest zvolen ten, kdo dostal naprostou většinu všech odevzdaných hlasů a nejméně čtvrtinu z celkového počtu

zapsaných voličů. Ve druhém kole stačí většina poměrná; při rovnosti hlasů jest zvolen ten, kdo jest věkem starší.

Tento způsob volby vydržel však jen jedno období volební. Zákonem z 13. února 1889 byla soustava listinná odstraněna a zavedena opět soustava volebních okresů. Celá země jest rozdělena na okresy, z nichž každý volí jednoho poslance tak, že jeden poslanec připadá okrouhle na 100.000 obyvatelů. Okresy ty jsou stanoveny zákonem a rovněž jen zákonem lze obvody okresů měniti. V ostatním zůstávají předpisy dosavadního volebního řádu v platnosti; tak se zejména zachovává zásada naprosté většiny, kombinovaná určitým kvorem (čtvrtina z celkového počtu zapsaných voličů); rovněž dvojí kolo při volbě zůstává v platnosti. Zákon tento byl doplněn zákonem z 17. července 1889, který zakazuje mnohonásobné kandidatury. Podle tohoto zákona lze kandidovati jen v jednom volebním okrese. Každý občan, který kandiduje, jest povinen písemně prohlásiti, ve kterém okrese miní kandidovati. Prohlášení toto musí býti jím podepsáno a podpis musí býti ověřen. Podá-li kandidující občan takovéto prohlášení ve více než v jednom okrese volebním, jest platná kandidatura v tom okrese, ve kterém byla podána nejdříve; mají-li tato prohlášení však stejné datum, jsou všechna neplatná.

K zamezení úskoků při volbách a vůbec k zajištění čistoty voleb slouží zákony z 30. března 1902, z 29. července 1913. z 20. března 1914 a z 31. března 1914.

Zcela odlišné byly a dosud jsou volby do senátu. Podle ústavního zákona z 24. února 1875 o organizaci senátu skládá se senát ze 300 členů. Z toho 75 jest voleno od národního shromáždění a 225 od departementů a kolonií. Členové voleni národním shromážděním jsou voleni na doživotí podle soustavy listinné a zásady naprosté většiny. Členové senátu za departementy a kolonie jsou voleni na devět let; avšak obnovují se každého třetího roku z jedné třetiny. V departementech a koloniích jest volba nepřímá podle zásady naprosté většiny, a pokud se volí více senátorů, podle soustavy listinné. Volba se koná v hlavním městě departementu nebo kolonie. Voliči jsou: poslanci dotčeného departementu, resp. kolonie, členové generální rady departementu, členové rady okrskové (arrondissement) a za každou obec jeden delegát volený obecní radou. Volitelný jest každý Francouz, který dokonal 40. rok svého věku a jest svéprávný.

Ústavní zákon tento byl doplněn organickým zákonem z 2. srpna 1875 o volbě senátorů. Zákon tento upravuje předem volbu delegátů v obecní radě: volba jest tajná a vyžaduje se naprosté většiny; není-li této většiny dosaženo ve dvou po sobě následujících volbách, koná se ihned na to třetí volba, při které stačí většina poměrná; je-li rovnost hlasů, zvolen jest ten, který jest věkem starší. Dále m. j. vyslovuje dosti četné inkompatibility mezi funkcí senátora a jinými placenými funkcemi státními. Zákon tento byl změněn zákonem z 9. prosince 1884. Novým zákonem tímto se zrušuje instituce senátorů doživotních; na příště všech 300 senátorů jest voleno. Počet tento se rozvrhuje na jednotlivé departementy, jak jest stanoveno v § 2 cit. zákona. Druh voličů zůstává nezměněn; jen v delegátech volených obecními radami nastává změna ta, že obce nevolí nyní po jednom delegátu, nýbrž podle počtu členů obecní rady od jednoho delegáta až do třiceti (Paříž). Způsob volby zůstává týž; rovněž se nemění ničeho na inkompatibilitě.

Nové, podstatné změny v úpravě volebního práva nastaly po světové válce pro volby do sněmovny poslanecké. Při volbách do senátu změny nijaké zavedeny nebyly; jen důsledkem reintegrace Alsaska a Lotrinska byl počet členů senátu zvýšen na 314 zákonem ze 17. října 1919.

Zákonem z 12. července 1919 odstraněna byla pro volby do poslanecké sněmovny soustava volebních okresů a zavedena byla soustava listinná; s ní byla zavedena soustava poměrného volení kombinovaná soustavou většinovou na podkladě kandidátních listin úplně volných. Volí se po departementech tak, že na každých 75.000 obyvatelů národnosti francouzské připadá jeden poslanec. Každý departement musí však voliti aspoň tři poslance. Má-li některý departement více než 450.000 obyvatelů, může býti rozdělen na obvody volební, avšak tak, že každý takovýto volební obvod musí míti nejméně tři poslance.

Kandidatury mohou býti buď hromadné, nebo individuální. V prvním případě jest to volební strana, která staví kandidáty, ve druhém případě jest to jedinec, který sám svou kandidaturu staví (t. zv. kandidatura divoká); v tomto druhém případě musí býti prohlášení o kandidatuře opatřeno ověřenými podpisy aspoň jednoho sta voličů.

V zásadě jest jen jedno kolo volební, které se koná ve

středu po volbách v hlavních městech departementů. Zjišťují se jednak hlasy osobní, t. j. hlasy připadlé každému z kandidátů, jednak hlasy listinné, t. j. hlasy připadlé celkem na jednotlivou kandidátní listinu.

Dostal-li některý z kandidátů naprostou většinu všech platně odevzdaných hlasů, t. j. počtu voličů dostavivších se k volbě, po odečtení hlasů prázdných a neplatných, a nadto ještě více než čtvrtinu z celkového počtu všech zapsaných voličů, jest prohlášen za zvolena. Zbývající mandáty, resp. není-li žádný z kandidátů prohlášen za zvolena, všechny mandáty se obsazují podle zásad poměrného volení tímto způsobem:

Nejprve se zjistí volební číslo; to dostaneme, dělíme-li počet odevzdaných hlasů, t. j. voličů dostavivších se k volbě po odečtení hlasů prázdných nebo neplatných, počtem poslanců, které jest voliti. Podíl takto vyšlý dává volební číslo. Nadto se zjišťuje průměrné číslo každé kandidátní listiny; to dostaneme, dělíme-li součet všech hlasů na ni připadlých počtem kandidátů, které tato listina obsahuje. Podíl takto vyšlý jest průměrné číslo kandidátní listiny. Průměrné číslo kandidátní listiny dělíme volebním číslem, a kolikrát jest toto v onom obsaženo, tolik mandátů dostane kandidátní listina. Zbývá-li ještě nějaký mandát, přidělí se kandidátní listině, která má nejvyšší průměrné číslo. Mandáty připadlé kandidátním listinám se přidělí těm kandidátům, kteří dostali nejvíce hlasů; podmínka jest, že každý z nich dostal hlasů více než činí polovina průměrného čísla dotčené kandidátní listiny.

Výjimečně dochází ke druhému kolu tehdy, když v prvním kole úhrnný počet hlasujících nečiní více než polovinu zapsaných voličů, když žádná z kandidátních listin nedosáhla volebního čísla, nebo když kandidáti v kandidátní listině, které byly mandáty přikázány, nedostali hlasů více než činí polovina průměrného čísla kandidátní listiny. Druhé kolo se koná čtrnáct dnů po kole prvním. Nedostala-li ani při druhém kole žádná z kandidátních listin volebního čísla, přikáží se mandáty kandidátům, kteří dostali nejvíce hlasů (soustava listinná s poměrnou většinou bez poměrného volení).

Tento způsob volby trval dvě období volební. Podstatná změna nastala opět zákonem z 21. července 1927, kterým se odstraňuje soustava listinná a zavádí zase soustava volebních

okresů se zásadou naprosté většiny kombinované určitým kvorem. Počet poslanců jest nyní 612. Zavádějí se opět při volbě dvě kola. V prvním kole jest zvolen ten, kdo dostal naprostou většinu všech odevzdaných hlasů a nadto nejméně čtvrtinu z celkového počtu zapsaných voličů. Neobsazené mandáty se obsazují ve druhém kole, které se koná příští neděli. Ve druhém kole rozhoduje většina jen poměrná; při rovnosti hlasů jest zvolen kandidát věkem starší. Volby se konají v neděli. Ostatní ustanovení dosavadního volebního řádu, zejména také ustanovení o inkompatibilitě, zůstávají v platnosti.

Ve volebních řádech do senátu, jak již výše bylo řečeno, nijaká změna nenastala.